

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

на правах рукопису

ГАЛАСЮК СВІТЛАНА СЕРГІЇВНА

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ
ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

08.06.01 - економіка підприємств і форми
господарювання

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата економічних наук

Слеса - 1995

Робота виконана на кафедрі маркетингу
Одеського державного економічного університету

Науковий керівник - доктор економічних наук,
професор Рабінович І.А.

Офіційні опоненти - доктор економічних наук,
професор Харічков С.К.
- кандидат економічних наук,
доцент Шубартовський Г.І.

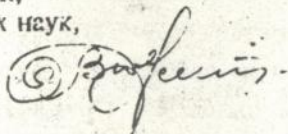
Провідна установа - Київський державний економічний
університет

Захист відбудеться "26" травня 1995 року
о 14 годині на засіданні спеціалізованої Ради Д.05.10.02
при Одеському державному економічному університеті за
адресою: 270100, м.Одеса, вул. Преображенська, 8.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці університету

Автореферат розіслано "20" квітня 1995 року

Вчений секретар
спеціалізованої Ради,
доктор економічних наук,
професор

В.В.Деречін

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00777031 (P)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В сучасних умовах, коли йде пошук оптимальних шляхів виходу нашої країни з кризи, стабілізації її економіки, одним з перспективних напрямків розвитку України є створення сприятливих умов для діяльності туристичних підприємств як найбільш схильних до нових для нас форм власності і господарювання, спроможних за короткий час і в широких масштабах залучити значні капіталовкладення, в тому числі і в іноземній валюті, котрі надійдуть в різні сектори національної економіки, прищвиджуючи їх кругообіг. При цьому, що індустрія туризму є однією з небагатих галузей господарства, наділений можливістю примістити швидко віддачу коштів та гарантувати одержання прибутку. Підприємства сфери туризму, орієнтовані у своїй діяльності безпосередньо на споживача, покликані з'явити активну роль у формуванні ринкових відносин між різними галузями економіки, які певною мірою забезпечуть розвиток туризму. Значні зусилля, які відповідно до своєї специфіки висуваються туристичними підприємствами до суміжних галузей, сприятимуть зростанню в них продуктивності праці, застосуванню нової техніки і прогресивнішої технології, що поліпшуватиме їх роботу.

Та незважаючи на очевидні переваги, підприємства туристичної галузі господарства до цього часу перебувають на досить низькому рівні розвитку, не відповідають міжнародним стандартам для такого виду діяльності, а тому не задовольняють ні вимог туристів в сфері послуг, ні потреб економіки в надходженні іноземної валюти.

Важливою умовою є фактичне віднесення

У зв'язку з цим зростає роль туризму настільки вимагає наукової розробки важливих соціально-економічних проблем даної галузі. Враховуючи всю складність і багатогранність такого явища, як туризм, а також неможливість його всебічного аналізу в межах

Д. Ф. Кадриш

одного дослідження, автор даної дисертаційної роботи обмежився розглядом лише основних організаційно-економічних особливостей діяльності туристичних підприємств Одеського регіону.

Різні аспекти даного явища до початку 1990-х років досліджувалися в декількох наукових установах країни /створених при колишньому Комітеті з іноземного туризму і Центральній Раді з туризму та екскурсій СРСР/, якими видавалися спеціальні збірники наукових праць /"Проблеми іноземного туризму в СРСР", "Розвиток міжнародного туризму в капіталістичних та країнах, що розвиваються", "Дитиня розвитку туризму в радянській і зарубіжній літературі", а також учебні посібники та методичні рекомендації. Крім того, з 1991 року проблемами міжнародного туризму, його розвитком у різних країнах, займався Інститут наукової інформації з суспільних наук АН СРСР, чому присвячена серія науково-аналітичних оглядів, найважливішими монографіями з цих питань є роботи таких авторів: Аманьєв М.А. "Міжнародний туризм", Аманьєв М.А. "Невідимий експорт" і міжнародні відносини", Немогляєва М.Б., Ходорков Л.Ф. "Міжнародний туризм: вчора, сьогодні, завтра", Крачило М.П. "Основи туризмознавства", Азар В.І., Поляк С.В. "Транспорт і туризм", Гезгала Ян "Туризм в народному господарстві", а також "Економіка і організація міжнародного туризму" колективу болгарських вчених. Та ці праці за змістом хронологічно застарілі /відносяться до 1970-х - середини 1980-х років/, як і попередньо названі серії наукових збірників; містити цифровий матеріал і присвячені аналізу явищ, які мали місце в туризмі інших країн. У них відсутні відомості про діяльність рідних підприємств сфери туризму та їх міжнародних зв'язків.

Саме тому актуальність даного дослідження визначається, по-перше, соціально-економічною вагою розвитку індустрії туризму

му для окремого регіону і країни в цілому, а по-друге, недостатньою вивченістю специфіки виробничо-фінансової діяльності туристичних підприємств Одеської області.¹

Мета дисертаційної роботи полягає у визначенні реальної можливості розвитку міжнародного туризму в Одеському регіоні, дослідженні основних організаційно-економічних проблем роботи туристичних підприємств, а також розробці науково обґрунтованих рекомендацій їх вирішення.

Згідно з метою роботи в дисертації поставлені і вирішені такі завдання:

- сформульовані основні фактори й умови розвитку туризму;
- визначена роль міжнародного туризму в світовому економічному співробітництві;
- розглянуто вплив діяльності туристичних підприємств на економіку регіону;
- вивчений потенціал рекреаційних ресурсів Одеського регіону для інтенсивного провадження в ньому міжнародного туризму;
- проаналізовано організаційно-економічний статус підприємств сфери туризму за ряд років та сучасні тенденції їх розвитку;
- досліджені міжнародні зв'язки туристичних підприємств Одеського регіону;
- розроблені рекомендації по удосконаленню організацій роботи підприємств туризму;
- обґрунтовано шляхи інформаційного забезпечення туристичних підприємств;
- запропоновані перспективні напрямки діяльності підприємств сфери туризму.

¹ Терміни "область" і "регіон" у даному дослідженні застосовуються як тотожні.

Предмет дослідження - організаційно-економічні особливості діяльності туристичних підприємств; його об'єкт - індустрія туризму, послуги, що надаються нею, міжнародні зв'язки туристичних підприємств Одеського регіону.

Теоретико-методологічну основу дисертаційної роботи складають наукові статті і монографії вітчизняних та зарубіжних дослідників з проблем розвитку туризму і діяльності туристичних підприємств, офіційні документи ООН та Всесвітньої туристичної організації. У роботі використано сучасні методики наукових досліджень - системний підхід і принцип дедукції в аналітичному осмисленні матеріалу.

Емпіричну базу роботи складають дані статистичних збірників з економіки України, основні техніко-економічні показники виробництва й експлуатації понад 100 підприємств сфери туризму Одеського регіону, а також інформація про діяльність туристичних фірм, котрі працюють у сфері організації поїздок за кордон.

Наукова новизна дисертаційної роботи визначається такими аспектами:

- 1/ з'ясовано поняття міжнародного туризму як суми зарубіжного та іноземного для окремо взятої країни з метов дослідження її туристичних зв'язків з іншими державами;
- 2/ розглянуто умови і фактори розвитку туризму і виявлено їх взаємозв'язок;
- 3/ дані рекомендації по організації маркетингових досліджень у галузі розширення набору додаткових послуг для підприємств сфери туризму;
- 4/ розроблена система показників господарсько-фінансової діяльності туристичних підприємств, методика їх визначення і форми статистичної зв'язності для підрахунку економічної ефективності розвитку туризму, його впливу на платіжний баланс і націо-

нальний прибуток, а також вкладу в економіку регіону і країни в цілому;

б/ рекомендована методика дослідження пропозиції послуг підприємствами туризму на туристичному ринку Одеського регіону;

в/ запропоновані методи вирішення основних організаційно-економічних проблем діяльності туристичних підприємств Одеського регіону.

Теоретична цінність дисертаційної роботи полягає в тому, що на основі вивчення близько 150 вітчизняних і зарубіжних літературних джерел з теми дослідження автором з критичної точки зору проаналізовано різні визначення туризму, основні фактори, що впливають на його розвиток, а також підприємств даної сфери діяльності. В дисертаційній роботі послідовно розглянуті організаційно-економічні особливості діяльності туристичних підприємств, починаючи з визначення внеску підприємств туризму в світове економічне співробітництво, переходячи потім до їх ролі в економіці окремої держави та регіону і завершуючи аналізом сучасних тенденцій у розвитку туристичних підприємств Одеського регіону та рекомендаціями по вирішенню основних проблем їх функціонування.

Практична цінність. Основні теоретичні положення дисертаційної роботи покладені в основу курсів лекцій з таких дисциплін: "Економіка й організація діяльності туристсько-екскурсійних підприємств", "Актуальні проблеми розвитку міжнародного туризму", "Реклама й інформація в туризмі", "Екскурсознавство". Вони використовуються в навчальному процесі Одеського державного економічного університету, який готує фахівців з економіки туризму. Практична цінність полягає і в узагальненні пропозицій, спрямованих на удосконалення структури індустрії туризму, раціональне використання їх матеріально-технічної бази. Запропоно-

вано ряд рекомендацій, орієнтованих на певне подолання фактору сезонності в туризмі, повніше і комплексніше використання туристичних ресурсів, удосконалення стратегії і тактики надання послуг туристам, інформаційного забезпечення споживачів, турвиробників і органів державної статистики, подальшого розвитку управління цією сферою діяльності.

Впровадження результатів дисертаційної роботи. Наукові розробки, здійснені в дисертації, знайшли практичне застосування у виробничо-фінансовій діяльності МП СНЕЦ "Радуга" /що підтверджується наявністю довідки про впровадження/, яке, згідно запропонованої автором методики, починаючи з 1993 року, здійснюється збірниками, узагальненням, аналізом успіху нових відомостей про туристичні підприємства, їх маршрути, надані послуги, ціни і тарифи, після чого видає поштову комп'ютерну довідку як потенційним туристам, так і туристичним фірмам з різних аспектів діяльності. Даний напрямок роботи забезпечує МП СНЕЦ "Радуга" понад 20-ти відсоток річного прибутку.

Апробація дослідження. Основні ідеї, положення і результати дисертації доповідалися й обговорювалися на міжнародних і республіканських конференціях: Республіканській науково-практичній конференції "Політика і влада" /Запоріжжя, 1993/, Всеукраїнській науково-практичній конференції "Українознавство і гуманізація освіти" /Дніпропетровськ, 1993/, Всеукраїнській науково-методичній конференції "Україна: становлення незалежності. Зміст і методика висвітлення в курсах соціальних і гуманітарних наук" /Одеса, 1993/, Всеукраїнській науково-практичній конференції "Південь України і становлення української державності: історія і сучасність" /Одеса, 1994/, Міжнародній науково-теоретичній конференції "Одес-200" /Одеса, 1994/.

Публікації. Результати дослідження опубліковані у п'яти

працях /за жанром - це наукові статті, тези доповідей, брошури, загальним обсягом понад 4 друкованих аркушів/.

Структура та обсяг дисертації. Реферована робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Структурно дисертація повністю підпорядкована меті і завданням дослідження, що поставили з його проблеми. Робота викладена на 228 стор. машинопису, проілюстрована таблицями, малюнками. Список літератури складається з 179 джерел.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми дослідження, аналізується рівень її вивченості, з'ясовується матеріал та методи дослідження, формулюється мета і основні завдання роботи, розкривається наукова новизна і практична цінність одержаних результатів.

У розділі - "Соціально-економічна сутність і значення розвитку туризму" - систематизовані різноманітні дефініції поняття "туризм", вивчається його природа як суспільно-економічного процесу, специфічної галузі економіки. Аналізується ряд визначень факторів і умов розвитку туризму, знаємо, що робиться висновок про те, що в наукових працях з даної проблеми відсутня жодка класифікація факторів, що впливають на туристичну діяльність, так і розмежування самих термінів "фактор" /як рушійна сила, причина якогось процесу, явища/ і "умови" /тобто, обставини, від яких щось залежить/ - двох тісно взаємпереплетених, але все ж різних понять. У дисертаційній роботі систематизуються як фактори /природно-географічні, культурно-історичні, соціально-економічні, демографічні, політичні/, так і умови /наявність вільного часу, грошових засобів, достатньо високого рівня ос-

в'тн : культури людей/, без яких неможливі розвиток туризму.

У процесі дослідження розглянуто кілька аспектів : як свідчать про його значний внесок у світове економічне співробітництво. В роботі вивчено стан поширеності міжнародного туризму в окремих регіонах світу, частотність відвідань певних місць туристами, а також рівень надходжень від цього виду діяльності. Внаслідок системного аналізу даних аспектів проблеми автором зроблено висновки про вузькість світового туристичного ринку, в якому домінуюча питома вага обох показників припадає на європейський континент і країни Північної Америки.

Поглиблене дослідження ролі міжнародного туризму засвідчило пріоритетність його як джерела одержання іноземної валюти, що надходить від реалізації послуг підприємств транспорту, готельного господарства, сфери харчування, екскурсійного обслуговування, рекреаційних можливостей туристичних баз, що впливає на активізацію платіжного балансу, сприяє збільшенню прибутку в країні. Надходження від іноземного туризму складають значну долю "невидимого експорту", при здійсненні якого відпадає необхідність витрачати кошти на страхування, складування, транспортування, бо покупець-турист сам прибуває до місця споживання, готуючись розплатитись за товари, а не в кредит. Економічний ефект від туризму полягає також у підвищенні працездатності робітників внаслідок активісного проведення відпочинку, що сприяє збільшенню продуктивності праці в усіх сферах національної економіки.

В сучасних умовах туризм перетворився в індустрію міжнародного масштабу, посідає третє місце серед великих експортних галузей економіки, поступаючись лише нафтодобувній промисловості та автомобілебудуванню, доля яких у світовому експорті складає відповідно 10,8 % і 7,8 %. Вивчаючи різні визначення поняття

"Індустрія туризму" в наукових працях, доходимо висновку, що найповніше і найточніше воно охарактеризоване М.Е.Немоляевом і Л.Ф.Ходорковим "Міжнародний туризм: вчора, сьогодні, завтра"/, котрі вважають, що до даної галузі економіки відносяться підприємства, які випускають товари і послуги, виробництво яких не може існувати без туризму. Виходячи з даного визначення, автор аналізує сутність кожної підгрупи підприємств і вдається до їх регіональних характеристик. Туристичні підприємства покласифіковано в залежності від форми власності і відомчої підпорядкованості.

В результаті дослідження розвитку сфери діяльності туристичних підприємств постав висновок про прямий зв'язок їх роботи зі зростанням всього суспільного виробництва, поліпшенням його структури, розгортанням багатьох галузей економіки, підвищенням якості їх продукції і послуг, оновленням асортименту. Розвиток туризму впливає на підвищення рівня як прямої, так і опосередкованої зайнятості населення. Велике значення туристичної діяльності і для периферійних районів, що характеризуються порівняно невисоким економічним потенціалом.

Незважаючи на всю значну роль в економіці, міжнародний туризм не завжди призводить до розквіту окремих регіонів або цілих держав, бо в основі економічного прогресу лежить матеріальне виробництво, а не сфера послуг. Прибутки підприємства туризму можуть бути знижені під впливом таких факторів, як погіршення політичних обставин і економіко-екологічного становища країни, що приймає туристів; поява нових, доступніших курортів; вплив моди на такі чи інші туристичні місця; сезонний характер туризму і т.п. А тому, на думку автора, визначаючи перспективи розвитку туристичної сфери в конкретному районі, необхідно виходити з точної оцінки відповідності матеріально-технічної бази туризму величин

туристичних ресурсів, а також з очікуваного попиту на них. Розвиток туризму дорого обходиться країнам з низьким рівнем прибутків на душу населення. Значна частина надходжень від діяльності туристичних підприємств таких держав потрапляє в банки транснаціональних корпорацій і не використовується, таким чином, для зміцнення місцевої економіки. Наслідками даного явища стають розлад ринку і інфляція, структурні порушення в економічній сфері, деформація соціально-культурних і психологічних проблем місцевого населення, погіршення екологічного стану.

Дослідження соціально-економічної природи і значення туризму, в процесі якого були визначені його основні фактори й умови, внесок у світову співробітництво і регіональну економіку з точки зору діяльності підприємств даної галузі господарства, доводить до висновку про те, що туризм повинен розвиватися на достатньо міцному фундаменті, представленому економікою країни в цілому. І тільки в цьому випадку він виступатиме важливим фактором у розвитку багатьох галузей господарства, стимулюючи зростання в них продуктивності праці, застосування нової техніки, досконалішої технології, а також впливаючи на активізацію платіжного балансу і підвищення національного прибутку країни.

У другому розділі - "Особливості організаційно-економічної діяльності туристичних підприємств Одеського регіону" - внаслідок вивчення потенціалу рекреаційних ресурсів Одеської області з погляду розвитку в ній міжнародного туризму автор робить висновки про те, що цей регіон як за своїми природно-географічними і культурно-історичними факторами, так і за рівнем функціонування галузей матеріальної сфери за певних умов здатний стати центром міжнародного туризму. Та в даний час майже все виробництво знаходиться у кризовому стані, порушені господарські зв'язки між в'їзними і зарубіжними підприємствами, загострена ситуація

на ринку праці, істотно ускладнилися екологічні обставини. Саме тому, як доводити логіка дослідження, розвиток міжнародного туризму в перспективним шляхом стабільності економіки, бо туристичні підприємства мобільніші в освоєнні нових форм власності та умов господарювання, внаслідок чого здатні і повинні відіграти активну роль у формуванні ринкових відносин та залученні значної долі іноземних інвестицій в економіку Одеського регіону й України в цілому.

Визначення реальної можливості розвитку міжнародного туризму в Одеському регіоні поглиблене аналізом сучасного стану підприємств цієї сфери, з'ясуванням основних тенденцій їх виробничо-фінансових справ. Внаслідок цього виявлено серйозні недоліки в структурі матеріально-технічної бази й організаційних заходів по розміщенню туристів, роботі підприємств харчування, транспортного та екскурсійного обслуговування. Сучасними тенденціями в скороченні загальної кількості одеських підприємств розміщення туристів /у республіканському масштабі/ порівняно з іншими регіонами України, зменшення кількості місць у цих установах. Нестабільна економіко-екологічна ситуація, надзвичайна дорожнеча обслуговування приводять до того, що забавляемість номерного фонду не забезпечується необхідним чином навіть у даний період, що загострює проблему сезонності. Значна частина підприємств розміщення не користується попиту через моральну та матеріальну зношеність, відсутність необхідних вигод, обмеженість асортименту наданих послуг, низької якості сервісу і кваліфікації обслуговуючого персоналу.

Фінансово-економічна діяльність готельних підприємств характеризується постійним збільшенням ціни за проживання, зростанням витрат на туристичне обслуговування, значною питомою вагою збиткових підприємств у загальній структурі, різким зни-

женням коефіцієнту зайнятості місяць. Аналогічні проблеми наявні й у підприємств харчування туристів.

Ще однією тенденцією початку 1990-х років стало створення /внаслідок скасування монополії на прийом та обслуговування туристів/ багаточислених туристичних фірм, порівняно малих підприємств, які встановили прямі делові контакти з зарубіжними партнерами. Хоча більшість з них з мінливими напрямками маршрутів в залежності від існуючого попиту, орієнтовані на задоволення потреб туристів, подорожуючих з комерційними намірами, в їх загальному числі почали виділятися туристичні підприємства, які поставили перед собою мету довести рівень сервісу до європейських стандартів. Одна з провідних примет туристичного ринку Одеського регіону - його нестабільність, що виявляється в "плинності", тобто, припиненні діяльності турфірм протягом короткого проміжку часу. Так, за період з 1992 по 1994 роки з 241 турорганізації змогли "протриматися" лише 34. Це пояснюється рядом обставин: суб'єктивних факторів: узявшись за справу задля легкого заробітку, не мали професійно підготовлених кадрів, кваліфіковано розроблених маршрутів подорожей, не знаючи всіх тонкощів туристичного бізнесу, одеські турфірми часто-густо підводили своїх клієнтів і зарубіжних партнерів, що, врешті, дало право останнім розривати контакти і договори про співробітництво. Крім того, жорсткість прикордонних і митних формальностей, введення нових податків і постійне підвищення їх ставок примусило чимало туристичних підприємств відмовитися від цього виду діяльності, в якому вони так і не встигли стати фахівцями.

Характерною особливістю підприємств Одеського регіону, які займаються транспортним обслуговуванням туристів, став різко скорочене використання в міжнародних перевезеннях власних транспортних засобів через їх моральну і фінансову зношеність, незадо-

відний технічний стан. Перевага все частіше віддається іноземним фірмам, які, крім транспортного обслуговування, в більшості випадків беруть на себе всю організацію тура.

В Одеському регіоні майже не функціонують підприємства, які виробляють і збували товари туристичного попиту; безсистемно рекламуються подорожі. Повністю відсутні відповідні науково-дослідні установи, майже не проводяться економічні і статистичні спостереження в сфері діяльності підприємств туризму, відсутні елементарно необхідні дані, внаслідок чого немає можливості детально і цілісно проаналізувати внесок міжнародного туризму в економіку регіону. Лише шляхом приєднання окремих сегментів можна дати оцінку розрізневих аспектів індустрії туризму.

Дослідження міжнародних зв'язків туристичних підприємств Одеського регіону дозволило зробити висновок про їх чітко виражений однобічний розвиток - на користь зарубіжного туризму. В результаті вивчення структури виїздів за межами відповідних інших країн, організованих туристичними підприємствами для населення Одеської області і іноземних гостей, постає закономірність: зменшується кількість прибуття в регіон туристів, бажаних відпочити /більше, ніж в 10 разів за 1966-1993 рр./ і збільшується число подорожей задля службових справ /в 145,5 рази/ і за приватними запрошеннями /в 35,5 рази/, що, втім, відбувається на фоні скорочення /в 4,5 рази за аналогічний період/ прибуття іноземних туристів.

"Пік" зарубіжного туризму одеситів припав на 1991 рік, коли кількість виїздів до інших країн склала майже 334,5 тис., тобто, в середньому на кожну тисячу мешканців області припало 127 чол., що здійснили туристичну подорож за кордон. Цікава деталь для порівняння: двома роками раніше, у 1968 році, цей по-

казник дорівнювався одиниці.

Розгляд міжнародних зв'язків туристичних підприємств Одеського регіону продовжився накопиченням, обробкою і аналізом даних про структуру прибуття іноземних туристів в розрізі країн їх постійного проживання і географії подорожей жителів Одешини; про розподіл основних туристопотоків з Одеської області до всіх континентів за певний проміжок часу. Бувчалося також типологія зарубіжних поїздок за кількістю відвідуваних країн під час однієї подорожі. В процесі дослідження виявлено помітні позитивні зміни в туристичному бізнесі - турфірми почали пропонувати відпочинки на курортах світового значення; екскурсійно-пізнавальні поїздки до значних культурних центрів високорозвинутих країн, тури з лікувально-оздоровчим ефектом; подорожі з метою навчання, паломництва, проведення релігійних свят, участі в спортивних змаганнях та багато інше.

Дослідження зарубіжних зв'язків туристичних підприємств Одеського регіону закономірно завершити аналізом використання різних видів транспортних засобів та їх компоновки під час подорожі. Так, якщо в 1992 році найвища питома вага /33,3 відсотки/ у загальному обсязі припадала на автобусні тури /бо не треба було бронювати квитки, залажати в їд конкретних строків і маршрутів подорожей/, а майже кожна п'ята поїздка здійснювалася шляхом комбінування залізничного і авіаційного транспорту, що пояснюється нерозвинутістю в Одеському регіоні на той момент авіа-чартерних перевозок, то вже до 1994 року становище змінилося: найпопулярнішими стали теплохідні круїзи /36,3 % від загальної кількості обсягу і авіатури /25 %/, частка ж автоподорожей знизилася до 8,2 %.

На основі аналізу ситуації, що склалася в Одеському регіоні, резонно підсумувати, центральним досліджуваного періоду

рiнним чином змiнилось спiввiдношення мiж iноземним i зарубiж-
ним туризмом на користь останнього i тому на даному етапi роз-
витку мiжнародних зв'язкiв туристичних пiдприємств необхiдно
видіяти структуру фiрм, котрi пропонують зарубiжнi послуги,
мати чiткi уявлення про їх компетенцiю в обслуговуванні клієн-
тiв, бо в сприятливiй час вони можуть стати основною ланкою
в системi обслуговування iноземних туристiв, оскiльки вiдтворю-
ють досвiд роботи, зв'язки з певну репутацiю за кордоном.

У третьому роздiдi - "Шляхи вирiшення основних органiза-
цiйно-економiчних проблем дiяльностi туристичних пiдприємств"
- автором подано конкретнi рекомендацiї i пропозицiї. Так, в
умовах загострення конкуренцiї на свiтовому туристичному ринку
особлива роль вiдводиться удосконаленню рiвня прийому iноземних
гостей, збiльшенню обсягу i якостi наданих їм послуг. Саме тому
одним з напрямкiв паної роботи в застосування широкого спектру
додаткових платних послуг, що дозволить, з одного боку, полi-
шити економiчне становище туристичних пiдприємств, а з iншого,
- змiцнити його престиж. Аналiз структури споживання в турис-
тично розвинутих країнах показує, що основний прибуток надходить
не вiд кiлькостi туристiв, а саме вiд рiзноманiтностi наданих
гостям додаткових послуг, якi забезпечують достатньо стабу мож-
ливiсть здержання прибутку. Так, оптимальна пропорцiя мiж ос-
новними i додатковими видами обслуговування складає вiдносно
вiд 60:40 до 50:50 i вже досягнута в багатьох країнах. В
Одеському ж регионi спостерiгається невисокий рiвень прибуткiв
вiд додаткових послуг: в 1992 роцi вiн дорiвнював 4,1 %, а в
1993 р. - знизився до позначки 1,3 %. У процесi дослiдження да-
ного питання була проаналiзована структура основних i додатко-
вих послуг, їх рентабiльностi, залежiсть шарику асортименту
додаткового платного обслуговування вiд мiсяця розташування пiд-

приємств по розміщенню туристів, що дає підстави твердити: Одеський регіон щороку втрачає пряму валютну виручку, не отримавши через відсутність чи згорнутість комплексу додаткових послуг. Виходячи з тези необхідності запобігання такого прикрого стану, автор дисертаційного дослідження пропонує систему видів додаткових послуг, пов'язаних з розміщенням туристів та організацією їх харчування і транспортного, екскурсійного, культурно-розважального обслуговування; позинки також враховуватися заходи спортивного, оздоровчого характеру; особливу увагу приділити забезпеченню туристичними вигодами подороскущих з дітьми й офіційними намірами. Перед впровадженням певних видів додаткових послуг необхідно для кожного конкретного туристичного підприємства провести маркетингові дослідження у такій послідовності: комплексний аналіз ринку пропонуєаних додаткових послуг; їх економічне обґрунтування; розробка системи впровадження і реалізації. Внаслідок чіткого виконання організаційних заходів туристичні підприємства зможуть досягти достатньо вагомого економічного ефекту.

Розробляючи основи інформаційного забезпечення туристичних підприємств, необхідно зазначити, що з точки зору автора, сутність його повинна розглядатися в двох аспектах: по-перше, з погляду відомостей про туристичний продукт, який складатиме інтерес для потенційних туристів, а по-друге, як інформація про розвиток туристичного бізнесу, за допомогою якого спеціально створеними соціально-економічними службами збиратимуться певні дані, після всебічного аналізу котрих робитимуться конкретні висновки і висуватимуться пропозиції. В сучасних умовах інформація про діяльність підприємств туризму як на державному, так і на регіональному рівні носить розмитий, половичастий характер. З метою подолання інформаційного вакууму можна запропонувати

певну систему показників і зв'язів для підприємств усіх форм власності і бездомної підпорядкованості, що входять в «індустрію туризму». Крім того, збираючи відомості про туристичні фірми Одеського регіону протягом трьох років і маючи великий банк даних про поїздки, що ними пропонуються, автор прийшов до висновку про доцільність створення бюро, яке, зосередивши в комп'ютерній мережі всю наявну інформацію, займалось би пошуком оптимального варіанту туру для кожного клієнта, що звернувся до нього. Для цього автором пропонується спеціальна методика дослідження пропозицій послуг турфірмам на туристичному ринку, вислідок застосування якої за певний період часу можна дослідити структуру пропозицій туристичних поїздок, вивчити потенційний попит на певні маршрути і прогнозувати майбутні напрямки туристопотоку, про що своєчасно можна було б повідомляти всі туристичні фірми, бажаючи приступити до розробки перспективних напрямків і видів туризму, їх економічного обґрунтування.

Автором дослідження запропоновано заходи подальшого розвитку діяльності підприємств сфери туризму, в числі яких наведено так:

- організація курортів міжнародного значення в рекреаційних зонах шляхом будівництва туристичних підприємств з залученням іноземного капіталу;

- модернізація і реконструкція діючих підприємств туристичної галузі з метою досягнення ними рівня міжнародних стандартів;

- удосконалення видової структури туризму;

- зниження впливу фактору сезонності;

- розробка нових напрямків і форм екскурсійного обслуговування;

- формування гнучкої цінкової політики туристичних підприємств;
- стимулювання їх діяльності за допомогою надання різних податкових пільг, скасування деяких видів внесків і відрахувань;
- вирішення на державному рівні питань, пов'язаних зі створенням національних і регіональних туристичних асоціацій, участь їх на правах членів у роботі міжнародних об'єднань, спрощенням прикордонних і митних формальностей, відкриттям нових контрольно-пропускних пунктів на території Одеської області та інш.

Внаслідок реалізації організаційно-економічних заходів, запропонованих автором дисертаційної роботи, постає можливість наступити дослідження проводити на вищому рівні, маючи необхідні відомості для обчислення економічної ефективності діяльності підприємств сфери туризму, їх внеску в економіку регіону і країни в цілому.

Висновки дисертації підсумовують аспекти дослідження, систематизують оцінки і конкретні рекомендації, необхідні для досягнення гармонічних результатів у сфері туризму, визначають деякі напрямки майбутньої і перспективної розробки наукової проблеми.

Основні положення дисертаційної роботи викладені в наступних публікаціях:

1. Международный туризм и его роль в экономике // Политика и власть. Тезисы докладов и сообщений Республиканской научно-практической конференции 20-21 апреля 1993 года. Часть I. - Запорожье, 1993. - С. 102-103;

2. Розвиток Міжнародного туризму - один з факторів стабілізації економіки // Українознавство і гуманізація освіти. Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 75-річчю Дніпропетровського державного університету, 19-21 травня 1993 року. Частина IV. - Дніпропетровськ; вид-во ДДУ, 1993. - С. 59-60.

3. Міжнародний туризм - один з перспективних напрямків економічного розвитку України // Україна: становлення незалежності. Зміст: методика висвітлення в курсах соціальних та гуманітарних наук. Тези доповідей Всеукраїнської науково-методичної конференції 12-14 жовтня 1993 року. Частина ІУ. - Одеса, 1993. - С. 39-41;

4. Внесок Одеського регіону в налагодження міжнародних туристичних зв'язків України // Південь України: складання української державності: історія і сучасність. Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції 26-27 травня 1994 року. Частина П. - Одеса: вид-во ОДЕУ, 1994. - С. 198-199 / в співвавторстві /;

5. Роль міжнародного туризму в розвитку економіки Півдня України // Південь України: складання української державності: історія і сучасність. Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції 26-27 травня 1994 року. Частина П. - Одеса: вид-во ОДЕУ, 1994. - С. 199-201 / в співвавторстві /.

6. Методика планування и учета хозяйственно-финансов и деятельности туристско-экскурсионных предприятий // Інформаційний листок о научно-техническом достижении № 050-94. - Одеса, вид-во СІДНІСИ, 1994. - 5 с.;

7. Развитие международных туристических связей Одесского региона // Одеса-200. Тези доповідей Міжнародної науково-теоретичної конференції 6-8 вересня 1994 року, присвяченої 200-річчю міста Одеси. Частина І. - Одеса, 1994. - С. 167-169 / в співвавторстві /;

8. Проблемы развития международного туризма в Одессе // Одеса-200. Тези доповідей Міжнародної науково-теоретичної конференції 6-8 вересня 1994 року, присвяченої 200-річчю міста Одеси. Частина І - Одеса, 1994. - С. 169-171 / в співвавторстві /;

9. Проблемы и перспективы развития международного туризма: Научная разработка. - Одеса: вид-во СІДНІСИ, 1994. - 76 с.

SUMMARY

Galesyuk S.S. The organizational and economic bases of tourist enterprises' activity.

The dissertation is submitted for a candidate of economic sciences degree in speciality 08.06.01, enterprises' economy and economic forms, the Odessa State Economic University, Odessa, 1995.

The thesis is a manuscript comprising theoretical investigations of organizational and economic aspects of tourist enterprises' activity. The methodology of improvement of tourism enterprises' work organization, the system of indices of their economic and financial activity, the methods of investigating propositions of tourist enterprises' services on the tourism market of the Odessa region, have been worked out and their introduction has been accomplished.

АННОТАЦІЯ

Галасюк С.С. Організаційно-економічні основи діяльності туристичних підприємств.

Дисертація на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 - экономика предприятий и формы хозяйствования, Одесский государственный экономический университет, Одесса, 1995.

Защищаемая диссертация является рукописью, содержащей теоретические исследования организационно-экономических особенностей деятельности туристических предприятий. Разработаны методология совершенствования организации работы предприятий туризма, система показателей их хозяйственно-финансовой деятельности, методика исследования предложения услуг туристических предприятий на туристическом рынке Одесского региона и осуществлено их внедрение.

Ключеві слова - туристичні підприємства, міжнародний туризм, економічні показники, додаткові послуги, інформаційне забезпечення.

Підписано до друку 13.04.95 р.
Формат 60 x 90 1/16 тир. 100 стр.
Обсяг 1,5 д.л. Зак. № 175 від 13.04.95 р.
Одеський державний економічний
університет Відділ оперативної поліграфії
м. Одеса-100, вул. Преображенська, 4

1117531

AB 32.195

AB 32.195